

jectivament descriptiu, la forma morfològicament normal, *gasiu*. Altres de més edat han mantingut, però, el vell valor estilètic, i la càrrega afectiva: «ès --- fill d'un drapaire ronyós i *gasiva*, conegut meu --- que va morir de misèria amb una sitja d'unces as peu des llit. Oi, quina ànima de càntir ---» fa contar Ruyra a un mariner blancenc en *L'idilli d'en Temme* (c. 1918, *Pinya de Rosa* II, 174); «el Bajalta --- al vell Seganyoles --- no volent veure el vell *gasiva*, li tirà la clau per la gatenera», Coromines (*Pigmalió*, XVI, 216; *O. C.*, 190644).

Gasiu, però, pogué ser tan antic com aquest ús afectiu del femení; el *DAG*, el registra com a usual a Mataró, i indicat per Francesc Matheu, llavors jove poetaastre barceloní (mestre en Gai Saber, l'any que morí Aguiló). El que sé és que hi ha un mas conegut Can *gadzíu* (1964) a la baixa vall de Llèmena (prop dels Termes, Llorà), que, a desgrat d'aquesta notable *-tz-*, no sembla possible que sigui altra cosa que el nostre adjectiu, convertit en malnom d'una família.

Ja abans de saber això pensava que el nostre mot venia del mot greco-llatí *gaza* 'tresor', i em sembla que tot etimologista trobarà difícil que, en una forma o altra, aquell no depengui d'aquest. Car no hi fa res que els diccionaris etimològics romànics no en registrin descendents, tractant-se d'un mot de l'esfera culta i d'un ordre d'idees on ens hem d'esperar termes i formacions que parteixin del terreny lingüístic erudit. Ruyra compara el «*gasiva*» amb una ànima freda i balmada, de recipient com un càntir de guardar aigua, i ens parla de la sitja, petita fossa, que s'havia cavat sota el llit, com l'Espanya-pobres, per emmagatzemar-hi les seves unces. El mot més conegut entre els cristians del baix imperi i alta Edat Mitjana per a un dipòsit de tresor era comparació encara més natural que una sitja o una gerra.

La seva història en llatí ja era vella, d'ençà almenys que Virgili parlava d'un que treia coses de valor del tresor descobert en lloc campestre: «--- Sed *gāzā* laetus agresti / excipit ---» (*Aen.* II, 763), i Servius en comentar-ho ens explica que en la *gaza* es guarden els béns més valuosos («*gāzā* enim supellectilem accipimus meliorem»), i els altres clàssics majors (Ciceró, Horaci etc.) el refereixen als tresors de Pèrsia o de tot altre sobirà; almenys en la baixa època i en els autors cristians es va convertint, o té tendència a convertir-se, en sinònim de 'riqueses, diners' («*gaza*: πλοῦτος, χρήματα»), en glosses llatino-gregues, *CGL* II, 518.50, 32.2, «divitiae» en moltes altres), cf. Landgraf, *ALLG* IX, 380; *CGL* VI, 485; i en autors cristians sembla haver-se divulgat tant que ja se'n fa un plural *gazar* («opes vel divitias», *CGL* IV, 346.12, 596.2), mentre que d'altres usen amb aquest valor plural la forma *gaza* i com si fos neutre n'extrauen un singular analògic *gazum* (Comodià, Corippus).²

De *gaza*, que a tota l'Edat Mitjana seguí en ús molt actiu, se n'extragueren prou derivats en baix llatí. *Gazetum* crea Joan de Jànuia, que continua usant *gazea* com a plural, i defineix aquell «*gazarum* repositorium», *gazatum* «thesaurus» en Ot de Baviera, i Du C. ens

mostra que a Gènova en formaven un derivat com si fos *gaseria*: preveient formació de causa o càstig penal contra «robariae vel *gazariae* suspectos» en un diploma de 1340 on no pot significar ja 'tresor' ni 'béns' sinó alguna cosa com 'retenció de béns' o 'peculat'. No fóra, doncs, estrany que se'n vagi formar a Catalunya una derivació *gasiva* amb un caràcter abstracte no gaire diferent del que té aqueix sufix en *evasiva*, *recidiva*, *inventiva*, *defensiva*. Després, d'aquí s'hauria tret l'adjectiu *gasiu*, *gasiva*.

Sens dubte igual podem mirar la construcció adjectival com a primitiva. Els casos de un *guaita*, *el guàrdia*, *el sentinella*, potser més aviat podrien indicar això, i potser també podríem dir que tot plegat és una carretera de dues direccions: en un cas com un *sòmies* quina es va seguir? o en el del cast. *vejestorio/vieja estoria*? El cas és que en català popular hi ha un *dormilega* junt amb un *dormilec*, un *llefega* vora un *llefec* (*DAG.*, *llef-* i *llaf-*), un *gassica* (*AlcM* i veg. *GASSA* II), i el cas és que aquí encara ens trobem en un terreny estilètic més igual al de *gasiva*; però un to de llengua un poc més elevat prefereix *dormilec*.

Altrament si preferim mantenir-nos més a prop de les coses baix-latines que restaren més usuals en els cercles catalans a la fi de l'Edat Mitjana, i més ençà del Renaixement, cal que no negligim el membre de la família de *gaza* que demostrà més longevitat: *gazophylacium*: també aquest el trobem en llatí cristià des dels primitius, la Itala, St. Cebrí, St. Jeroni i figura repetidament en la Vulgata. Ens l'expliquen ja velles glosses isidorianes (també en les *Etym.* XX, 9.1), «locus quo divitiae servantur: compositum nomen habet a lingua persica et graeca: *gaza* enim lingua persica vocantur divitiae, graece autem *φυλάξαι* servare dicitur», *CGL* IV, 587.6.

I, a propòsit d'això ¿caldrà que recordem l'ús de *gazophylacium* en les nostres obres de vells tractadistes econòmics, filosòfics, professorals? Justament l'ús més divulgat entre nosaltres fou el relatiu als jueus, sigui en el Jerusalem antic (així en la Vulgata, St. Lluç XXVI, v. 1) i medieval, sigui entre els de Catalunya i de França, per a la guardiola, tronca o caps de fusta destinada a servir les ofrenes i almoines en les sinagogues i aljames: «tronc placé pour recevoir les offrandes chez les juifs» que documenta Trénel en el judeofrancès dels Ss. XIII i XIV: «Això no és un home, això és una guardiola!», devien dir entre dents, car també consta *gazophylacium* amb aquesta última acc. ¿No serien els jueus catalans, de la *taqanah* o «*tanya*», els que haurien originat el nostre *gasiva* o *gasiu* a base del *gazophylacium*, tal com varen donar lloc a *tacany* i *tacanyeria*? ¿No ens llevaria això l'escrúpol que encara ens ha deixat aqueixa derivació no gaire motivada en *-iva*? Fins d'un mot com *esgarrapa-pobres* n'ha tret la gent un *garrepa*, puix que d'això parlem.

El poble no s'empassa aqueixes feixugues terminacions gregues sense que se li ennuiegui. Si digereix la inicial de *elemosyna* com *almoina* en català, i el final de *sarcophagum* com a *cercueil* en francès, no és clar que de *gazophylacium* no pogués treure'n, sense atrafegar-